

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ
ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΛΑΪΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΚΛΟΣ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑΚΩΝ ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

Η Φιλοσοφία και η
Κοινωνιολογία του Δικαίου:
Μία συγκριτική διερεύνηση

ΤΕΤΑΡΤΗ 10/6/2020

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητής Κοινωνιολογίας-Νομικός

1. **Τι είναι Δίκαιο.** Ο διττός χαρακτήρας του Δικαίου.
2. **Ορισμός της Φιλοσοφίας και της Κοινωνιολογίας του Δικαίου.**
3. **Βασική εννοιολογική της Νομικής Επιστήμης** (ο κανόνας δικαίου, το υποχρεωτικό του κανόνα δικαίου, κανόνες μετά κυρώσεων και άνευ κυρώσεων, *jus cogens*, *jus dispositivum*, *de lege lata*, *de lege ferenda*, πηγές του δικαίου: νόμος-έθιμο-δικαστική απόφαση, ικανότης δικαίου, δικαιοπρακτική ικανότητα, διαίρεση των ανθρωπίνων πράξεων από πλευράς Δικαίου, ανάλυση του κανόνα δικαίου ως μέρος ολοκληρωμένου συλλογισμού, το νόημα του δικαιώματος, ατομικά δικαιώματα, ιδιωτικό και Δημόσιο Δίκαιο).
4. **Δίκαιο-Κοινωνικός Έλεγχος-Κράτος-Εξουσία**

5. Βασικές Παραδοχές:

- 5.1. Το Δίκαιο δεν ταυτίζεται πάντα με την αρχή της Δικαιοσύνης. Περιέχει και άλλες αρχές.
- 5.2. Η εφαρμογή του Δικαίου, συμπεριλαμβανομένης και της εργασίας των συμπραττόντων λειτουργών της Δικαιοσύνης διέπεται και πρέπει να διέπεται σε τελευταία ανάλυση και από **πρακτικό πνεύμα**.
- 5.3. Η εφαρμογή του δικαίου και η εργασία των συμπραττόντων λειτουργών της δικαιοσύνης πολλές φορές **απέχει από τους φιλοσοφικούς προβληματισμούς επί του Δικαίου και από την κοινωνιολογική του προσέγγιση** (η θετικιστική γραμμή, άτυπες ομαδοποιήσεις, το φαινόμενο του **displacement of the goals**, η επιτυχής δικηγορική δραστηριότητα και οι δομές της γραφειοκρατίας και της εξουσίας κ.ά.)
- 5.4. Η έννοια του γραφειοκρατικού νόμου και το πλέγμα της δημόσιας εξουσίας.

6. Φιλοσοφία του Δικαίου

6.1. Αναφορά στο έργο του Hegel.

6.2. Αναφορά στο έργο **Κ.Τσάτσου, Κ.Δεσποτόπουλου, Γ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, Βορέα.**

6.3. Προβληματισμός **επί της γένεσης του Δικαίου** (θεοκρατικές αντιλήψεις, η τάση προς οργάνωση πολιτικής κοινωνίας, η συγκρουσιακή θεώρηση, θεωρία κοινωνικού συμβολαίου, «ορθολογική κατεύθυνση»: **σχολή Φυσικού Δικαίου**, «εμπειρική κατεύθυνση»: πηγή η κοινωνική και πολιτειακή βούληση θετικά εκφραζόμενη, πηγή η επιρροή της κοινωνικής αλληλεγγύης, πηγή οι ψυχικές παρορμήσεις, πηγή η συγκρότηση συνολικά του «εποικοδομήματος», πηγή το πνεύμα κάθε λαού, στην ιστορική του εξέλιξη (ιστορική σχολή), πηγή η βιολογική προσαρμοστικότητα, πηγή η ροπή προς δημιουργία πολιτισμού, η συνδυαστική άποψη του Βορέα: **το Δίκαιον ως προϊόν της φύσης, του λόγου και της εμπειρίας.**

6.4. Προβληματισμός επί του **σκοπού του Δικαίου** (κρατικιστική, ατομική-φιλελεύθερη, κοινωνιστική κατεύθυνση).

6.5. Προβληματισμός επί του **κανονιστικού στοιχείου**, αρχή αυτονομίας (ηθική) και αρχή ετερονομίας (Δίκαιο), το ζήτημα της ευθύνης και η ελευθερία της βούλησης, η θεωρία του δικαιώματος.

6.6. **Το Νόημα του Δικαίου**, η πραξιολογική θεώρηση, η προτεραιότητα του δεοντολογικού έναντι του εμπειρικού στοιχείου και η καθολική δέσμευση, θετικό δίκαιο και αυθαιρεσία, «αντικειμενικός κοινωνικός κανόνας», «αντικειμενική συναρμογή δυνατών πράξεων, που συντελούνται πάνω στη βάση κάποιας θεμελιώδους αρχής που τις καθορίζει».

6.7. Προβληματισμοί επί της **ορθολογικής βάσης** του Δικαίου.

6.8. Προβληματισμός επί της **έννοιας συσχέτισης του Δικαίου με την ιδέα της Δικαιοσύνης** (διαφωνίες «εμπειριστών» και «ορθολογιστών», «**Δικαιοσύνη εστί σταθερά βούλησις εκάστω το ίδιον απονέμουσα δίκαιον**»: **Διανεμητική Δικαιοσύνη**)

6.9. Εξέλιξη του Δικαίου και η ιδέα της Προόδου.

7. Η Κοινωνιολογία του Δικαίου:

7.1. Ο D. Anzilotti το 1892 χρησιμοποίησε για πρώτη φορά τον όρο «Κοινωνιολογία του Δικαίου» και η συστηματική ενασχόληση με τον ειδικό κλάδο αυτό της κοινωνιολογίας άρχισε τις αρχές του 20^{ου} αιώνα με το έργο του **E. Ehrlich**.

7.2. Οι προγενέστερες μελέτες επί της αλληλοεπίδρασης Δικαίου και άλλων κοινωνικών δυνάμεων και παραγόντων (Αριστοτέλης, Montesquieu, A. Comte, K. Marx, M. Weber).

7.3. Οι θεωρητικές απόψεις του **A. Comte** και του **K. Marx**.

7.4. Οι θεωρητικές απόψεις του **M. Weber** και του **E. Durheim**.

- 7.5. Η αναλυτική-φορμαλιστική και θετικιστική κατεύθυνση (Austin, H.Kelsen και η «καθαρή θεωρία του Δικαίου») και η αντίδραση του lebende Recht (E.Ehrlich, Κ.Τριανταφυλλόπουλος και το Κοινωνικό Δίκαιο).
- 7.6. Οι θεωρητικές απόψεις των H.Sinzheimer, J.Hall, B.Horvath (Το Δίκαιο ως αντιστάθμισμα στο ενδεχόμενο συγκρούσεων και θεσμικός περιορισμός της δύναμης), N.Timashef (Το Δίκαιο ως συνδυασμός ηθικής και δύναμης), C.Gurvitch (διαχωρισμός κοινωνιολογίας, φιλοσοφίας του Δικαίου και Νομικής Θεωρίας)
- 7.7. Η Κοινωνιολογία του Δικαίου στις ΗΠΑ: α) η Σχολή της **Κοινωνιολογικής Νομικής Θεωρίας** (R.Pound) και β) η «**ρεαλιστική σχολή**» (K.N. Llewelyn, J.Frank (εστίαση στις δικαστικές αποφάσεις και στα facts που υποκρύπτονται πίσω από αυτές).
8. **Δίκαιο, κοινωνικές δυνάμεις και συμφέροντα.** Ο τυπικός και ουσιαστικός νομοθέτης.
- 8.1. **Η ανάγκη αλληλοσυμπλήρωσης συνεργασίας** της Φιλοσοφίας του Δικαίου με την Κοινωνιολογία του Δικαίου.